

4. Огієнко І.І. Українська церква / Іван Іванович Огієнко // Нариси з історії Української православної церкви : в 2 т. — К. : Україна, 1993. — 284 с.
5. Етимологічно-семантичний словник української мови / Митрополит Іларіон ; [за ред. Ю. Мулика-Луцика] // Ін-т дослідів Волині [Ч. 39]. — Вінніпер : Накладом тов-ва «Волинь», 1979. — Т. 1. — 365 с.
6. Етимологічно-семантичний словник української мови / Митрополит Іларіон ; [за ред. Ю. Мулика-Луцика] // Ін-т дослідів Волині [Ч. 39]. — Вінніпер : Накладом тов-ва «Волинь», 1982. — Т. 2. — 399 с.
7. Етимологічно-семантичний словник української мови / Митрополит Іларіон ; [ред. і доповн. Ю. Мулика-Луцика] // Ін-т дослідів Волині [Ч. 39]. — Вінніпер : Накладом тов-ва «Волинь», 1988. — Т. 3. — 415 с.
8. Етимологічно-семантичний словник української мови / Митрополит Іларіон ; [за ред. Ю. Мулика-Луцика] // Ін-т дослідів Волині [Ч. 39]. — Вінніпер : Накладом тов-ва «Волинь», 1995. — Т. 4. — 557 с.

The article focuses on the subject of Latin presentation in the professional and scientific heritage of outstanding Ukrainian scientist Ivan Ohienko. Lexicographic works as «Ukrainian stylistic dictionary» and «Etymological and semantic dictionary of the Ukrainian language» were analyzed. Latin writing area represented in the works of Ivan Ohienko, creates all the conditions for efficient student's learning and formation the national elite of Ukraine.

Key words: Ivan Ohienko, Latin, Latin borrowed words, lexicographic works, scientific terminology, self-depend work in high school.

Отримано: 28.01.2015 р.

УДК 007:304:070:001.8(477)''19

Т. А. Трачук

*Інститут журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ А. ЖИВОТКА, С. СІРОПОЛКА, І. КРЕВЕЦЬКОГО

У статті йдеться про Кам'янець-Подільський період життя і діяльності трьох видатних істориків української журналістики – А.П. Животка (з жовтня 1918 р. по 15 листопада 1919 р.), С.О. Сірополка (з червня 1919 р. по травень 1920 р.) та І.І. Кревецького (літо 1919 р. – квітень 1920 р.), подано коротку характеристику їхніх досліджень української преси, здійснених в умовах подальшої вимушеної післяреволюційної еміграції.

Ключові слова: А. Животко, С. Сірополко, І. Кревецький, українська преса, наукові дослідження.

Закономірно, що наука розвивається там, де для цього є необхідні умови: наукові установи, вищі навчальні заклади, скупчення вченого люду.

Наука про журналістику розвивалася в основному у великих університетських містах – Києві, Львові, Харкові.

Кам'янець-Подільський до таких не належав. Хоч і був колись губернським містом і мав заснований у 1918 році гуманітарний університет, який сприяв розвитку різних наук. А от історики і теоретики преси тут не культивувалися, хоча газет і журналів у місті завжди виходило доволі.

У період з лютого 1919 року по травень 1920 року у місті над Смотричем знаходять тимчасовий прихисток троє науковців – Аркадій Животко, Степан Сірополко, Іван Кривецький, які у подальші роки своєї багатовекторної діяльності створили знакові наукові праці з історії й теорії української журналістики.

У працях сучасних українських учених Л.В. Баженова, П.П. Брицького, О.М. Завальнюка, Т.І. Ківшер, Г.І. Ковальчук, М.Ф. Нечитайлюка, В.С. Прокопчука, Є.І. Сохацької, М.В. Тимошика та ін. проаналізовано різні аспекти громадсько-політичної та багатопрофільної професійної діяльності А. Животка, С. Сірополка, І. Кривецького.

Мета нашої статті – зробити огляд кам'янець-подільського періоду життя і творчості цих трьох науковців і проаналізувати їхній внесок у розвиток журналістикознавчих досліджень.

Аркадій Петрович Животко вперше прибув до Кам'янець-Подільського у 28-річному віці у складі урядової делегації 22 жовтня 1918 року на урочисте відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету, засновником і першим ректором якого був Іван Огієнко.

У цей час у місті планувався випуск педагогічного часопису Подільської губернської народної управи «Освіта». А. Животко активно взявся за його підготовку і вже в першому числі цього двотижневика, що вийшов 15 листопада, було розміщено два його матеріали. Друкувалися статті А. Животка, зокрема про дошкільне виховання, огляди дитячої літератури, і у наступних числах цього журналу [1, с. 15].

З лютого по листопад 1919 року А. Животко проживає у Кам'янці-Подільському постійно. Спочатку разом із М. Грушевським працює над випуском газети «Життя Поділля» [2, с. 266], а після її закриття – у культурно-просвітницьких громадах, зокрема «Просвіті», разом із С. Русовою заснує Товариство дошкільного виховання ім. Песталоцці, організовує роботу дитячого клубу та дитячих майданчиків, ініціює створення дитячої книгозбірні.

Одночасно А. Животко друкується у газеті «Трудова громада», на сторінках якої регулярно з'являються його статті, кореспонденції, а також «вірші у прозі» – своєрідні відгуки на актуальні події країни, в якій у той час точилася війна.

Наприкінці листопада 1919 року А. Животко, як і більшість членів уряду УНР, покинули Кам'янець-Подільський, остерігаючись його окупації більшовиками.

Цей період життя і творчості А. Животка був його першим, у певному сенсі – навчальним етапом, на шляху освоєння журналістського фаху. Ймовірно, що саме непроста щоденна робота секретаря газети «Життя Поділля», регулярна співпраця з часописом «Трудова громада» та іншими періодичними виданнями, набутий тут досвід написання матеріалів для преси і стали одним із основних моментів, своєрідним орієнтиром при визначенні в подальшому напрямів професійної діяльності А. Животка. Журналістика стала справою його життя. Після того, як у 1920 році він був вимушений покинути Україну і до самої смерті (1948 року) йому довелося проживати за кордоном, в основному в Чехії, його творча діяльність не стала менш активною. Він співпрацює з різноманітними українськими друкованими органами, виступає з лекціями на історичну тематику в багатьох аудиторіях, упродовж кількох років викладає журналістику, досліджує пресу різних регіонів України, врешті готує ґрунтовну працю «Історія української преси» (1946 р. – на правах рукопису, обсягом 196 сторінок машинопису та з додатком широкої бібліографії спеціальної літератури і джерел). Незважаючи на те, що ця книга з великим запізненням прийшла в Україну (1999 р.), вона все ж зробила чималий вплив на розвиток історико-журналістських досліджень [3].

Уся публіцистична, редакторська, громадська діяльність А. Животка у період його перебування у Кам'янці-Подільському і у подальші роки підпорядковувалася одній меті – формуванню національної свідомості українців, вихованню почуття гордості за приналежність до української нації, зміцненню прагнення побудувати власну незалежну державу.

Степан Онисимович Сірополко після революції 1917 року плідно займався народним шкільництвом у Києві, був радником із питань освіти при Генеральному секретаріаті Української Центральної Ради, товаришем (заступником) міністра народної освіти.

У червні 1919 року, в 47-річному віці він разом із членами українського уряду переїхав до Кам'янця-Подільського, читав тут в щойно відкритому університеті (як доводять деякі дослідники) лекції з педагогіки та школознавства, а з 25 грудня 1919 року по 11 травня 1920 року завідував університетською бібліотекою. За короткий час (чотири з половиною місяці) він зумів налагодити її роботу за всіма правилами університетських книгозбірень з ознаками наукової [4, с.32].

С. Сірополко насамперед сформував нормативну базу бібліотеки, організувавши роботу Бібліотечної ради, вибудував демократичну структуру управління закладом, спрямовував колектив працівників на оволодіння основами бібліотечної справи і бібліографії. Теоретичне ж обґрунтування своєї практичної діяльності виклав як у статтях, рецензіях, бібліографічних списках, так і в окремих солідних виданнях, зокрема у книзі «Народні бібліотеки».

Крім бібліотечних клопотів С. Сірополко мав багато справ і у сфері освітнього і громадсько-політичного життя. Зокрема, працюючи в комісії з підготовки «Проекту Єдиної школи на Україні» – головного програмного документа реформування української загальноосвітньої школи доби 1917-1920 рр. – він разом із видатними діячами педагогічної освіти П. Холодним (заступник міністра) та С. Русовою брав активну участь у завершенні роботи над цим документом. «Проект...» відразу ж був схвалений Радою Міністрів народної освіти УНР і надрукований у Кам'янці-Подільському окремою книжкою [5, с.19].

Своє бачення нової школи в Україні, її нового історичного завдання С. Сірополко виклав у брошурі «Завдання нової школи» (1919 р.).

Для продовження роботи в Міністерстві народної освіти С. Сірополко у травні 1920 року залишає Кам'янець-Подільський і переїжджає до Києва. Та вже незабаром був вимушений відбути до Польщі, потім – до Чехословаччини.

Там він бере активну участь у науковому та громадському житті української діаспори, видає десятки праць із історії, теорії та практики освіти в Україні, школознавства, книгознавства, бібліотечної справи.

Проявляє також особливий інтерес до актуальних питань української журналістики. Він присвятив розгляду цієї теми кілька праць: «Етика літератора» (1923 р.), «Наболілі питання української преси» (1924 р.), «Основи журналізму» (1940 р.).

Саме в цей час ще один із діаспорних дослідників української журналістики Ольгерд Іпполіт Бочковський підготував частину задуманої ним фундаментальної праці про методіку журналістики, проблеми преси, пресову політику, журналістські школи, форми викладу журналістських матеріалів, торкнувся питання визначення часу і місця запровадження загальної науки про журналістику. У 1939 році А. Бочковський помер, не закінчивши своєї праці.

Завершити це дослідження вирішив С. Сірополко. Уже в 1940 році була готова друга частина їхньої спільної монографії «Українська журналістика на тлі доби: історія, демократичний досвід, нові завдання».

Провідною думкою другої частини цієї праці є розгляд ролі преси і журналістів у суспільстві. Автор детально аналізує такі питання: завдання преси,

зокрема публіцистики в організації суспільної думки; вимоги, яким має відповідати журналіст; дотримання етичних норм у роботі журналіста, об'єктивізм і суб'єктивізм часопису; преса як чинник духовної культури тощо [6].

Ця монографія стала фактично першим дослідженням із теорії журналістики, написана українськими авторами, щоправда в діаспорі. Видана вона лише 1993 року у Мюнхені.

С. Сірополько залишив значну наукову спадщину у різних сферах своєї діяльності: розвитку педагогіки, шкільництва, бібліотекознавства, журналістики і журналістикознавства.

Іван Іванович Кривецький в історію української культури увійшов насамперед як багаторічний директор бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, а також як автор багатьох історичних досліджень, зокрема з минулого вітчизняної журналістики – монографії «Початки преси на Україні (1776-1850)».

У період Західно-Української Народної Республіки він вступив до лав Української Галицької армії, очолював її історично-архівний відділ та був редактором основного пресового органу уряду ЗУНР, газети «Республіка».

З упадком ЗУНР улітку 1919 року, коли УГА вимушено відступила за Збруч, на Поділля, І. Кривецький у 36-річному віці переїхав до Кам'янець-Подільського, працював у пресовому відділі УГА при редакції часопису «Стрілець». Він також долучився до бібліографічних справ новоствореного університету. Разом із д-ром Осипом Назарком взявся за випуск у похідній військовій друкарні, що знаходилася у вагонах на коліях залізничної станції, часопису історично-мистецького змісту «Українська старовина». Проте в несприятливих для наукової праці умовах було випущено лише одне число цього журналу [7].

1919 рік позначений у творчій біографії І. Кривецького опублікуванням також підготовленого ним огляду українських періодичних видань на Поділлі та Галичині, статей «Українська мемуаристика: сучасний стан і значіння» та «Як писати мемуари. Пояснення і вказівки», які побачили світ у Кам'янці-Подільському.

У квітні 1920 року І. Кривецький разом із частинами УГА покинув місто над Смотричем, деякий час перебував у Балті, згодом опинився в Києві. Лише наприкінці 1921 року повернувся у Галичину, де відразу розгорнув активну наукову та громадсько-культурну діяльність.

Серед його журналістикознавчих праць найгрунтовнішою є книга «Початки преси на Україні (1776-1850)» (1927 р.) [8, с.80]. Вона складається з п'яти розділів, у яких розглянуто передісторію виникнення і початок розвитку української періодики.

Дослідник зробив детальний аналіз першої на теренах України газети «Gazette de Leopold» (Львівська газета), львівської преси кінця XVIII – початку XIX ст. Також було подано опис основних видань, що з'явилися на початку XIX ст. на східних теренах України: харківські російськомовні газети і журнали – «Харьковский еженедельник» (1812 р.), «Харьковский Демокрит» (1816 р.), «Украинский вестник» (1816 р.) та ін.; одеська преса – франкомовні видання «Messager de la Russie Meridionale» (1821 р.), «Troubadour d'Odessa» (1822 р.), російськомовні «Вестник Южной России» (1821 р.) та ін., київські видання – газети «Киевские объявления» (1835 р.), «Воскресное чтение» (1837 р.) та ін.

І. Кривецький глибоко проаналізував напрям, характер і зміст першої української газети «Зоря Галицька», що почала виходити 1848 року у Львові і здійснила значний вплив на подальший розвиток української преси.

Згадана робота І. Кривецького є однією зі знакових в історії українського журналістикознавства, оскільки вона містить уперше здійснений цілісний,

хронологічно вивірених, системний аналіз процесу зародження і розвитку української преси на її початковому етапі [9, с.406].

За весь час розвитку українського журналістикознавства участь у його формуванні взяли десятки видатних учених – істориків і теоретиків преси, радіо, телебачення, новітніх інтернет-видань. Відрадно, що серед авторів сучасних журналістикознавчих досліджень вже бачимо і кам'ячан, науковців нещодавно відкритої кафедри журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: О. Волковинського, О. Почапську, А. Тимофєєва, О. Бикову та ін. Вони, продовжуючи дослідницькі традиції корифеїв української науки про журналістику, зокрема А. Животко, С. Сірополка, І. Кривецького, нині утверджують славу і свого міста як ще одного центру розвитку цієї науки. Період 1918-1920 рр. – особливий в історії древнього Кам'янця-Подільського. І не лише тим, що тут у 1918 році був відкритий державний український університет – своєрідний форпост освіти і науки на Поділлі та у всій Україні, не лише тим, що тут тимчасово знаходилася столиця УНР, де розроблялися і приймалися найважливіші державні рішення. Особливим цей період був і тим, що тут зібралися десятки видатних, авторитетних державних, наукових, культурно-освітніх діячів України, творців її історії. Серед них і троє майбутніх авторів ґрунтовних журналістикознавчих праць: Аркадій Животко, Степан Сірополко, Іван Кривецький. Кожен із них також залишив помітний слід у літописі древнього міста над Смотричем.

Список використаних джерел:

1. Тимошик М.С. Аркадій Животко як громадський діяч, журналіст і вчений / М.С. Тимошик // До кн.: Аркадій Животко. Історія української преси : навч. посібник. – К. : Наша культура і наука, 1999. – С. 11-34.
2. Животко А. Історія української преси : навч. посіб. для студ. ф-тів журналістики вищих закл. освіти / А. Животко ; упоряд. М. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
3. Трачук Т.А. Кам'янець-Подільський період у житті і творчості Аркадія Животко / Т.А. Трачук // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2009. – Вип. 1 (17). – С. 586-596.
4. Прокопчук В.С. Бібліотечна діяльність С.О. Сірополка в Кам'янець-Подільському державному українському університеті (1919-1920 рр.) / В.С. Прокопчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. – Вип. 3. – С. 32-44.
5. Брицький П.П. Степан Сірополко – видатний педагог, бібліотекознавець та історик освіти України / П.П. Брицький // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. – Вип. 3. – С. 18-26.
6. Бочковський О.І. Українська журналістика на тлі доби: (Історія, демократичний досвід, нові завдання) / О.І. Бочковський, С. Сірополко ; за ред. К. Костєва. – Мюнхен, 1993. – 204 с.
7. Федунішин Л. Участь Івана Кривецького у національно-визвольному русі в Галичині 1918-1923 рр. / Л. Федунішин // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – Вип. 18. – С. 551-555.
8. Трачук Т.А. Українське журналістикознавство (історичний аспект): навчальний посібник / Т.А. Трачук. – К., 2013. – 240 с.
9. Качкан В. Реальні образи сумної правди (Іван Кривецький – історик, критик, бібліограф, пресо- і книгознавець) / В. Качкан // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 1998. – Вип. 5. – С. 398-414.

The article deals with Kamyanets-Podilskyi period of life and activity of the three prominent historians in Ukrainian journalism – A.P. Zhyvotko (from October 1918 to November 15, 1919), S.O. Siropolko (from June 1919 to May 1920) and I.I. Krevetskyi (summer 1919 – April 1920). It is given a brief description of their research in Ukrainian press, implemented in a future post-forced exile.

Key words: A. Zhyvotko, S. Siropolko, I. Krevetskyi, Ukrainian media, research.

Отримано: 24.02.2015 р.

УДК 37.013(477)

Т. Й. Франчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ПОТЕНЦІАЛ ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ АВТОНОМІЗАЦІЇ ВИШІВ

У статті досліджуються основні цінності та напрямки вивчення досвіду заснування навчального закладу з позиції вирішення сучасних проблем його розвитку на принципах автономності.

Ключові слова: реформи, освітня парадигма автономність освітнього закладу, цілісний освітній простір, само творення, саморозвиток.

Реформації в освітній сфері такого рівня як прийняття нового закону «Про вищу освіту», що передбачає запровадження стандартів, пов'язаних з принципово іншою освітньою парадигмою (формулою реалізації діяльності, взаємовідносин її суб'єктів), є надзвичайно складними і найбільші ризики стосуються його імплементації: визначення базових механізмів реалізації, логіки перехідного періоду, мобілізації широкого загалу освітян, забезпечення інформаційно-методичного супроводу реформаторських процесів та конкретних практичних дій.

Закономірно, що найбільш цінні уроки можна отримати не стільки з фундаментальних теоретичних досліджень та сформованих на їх основі постулатів, вивчення успішної практики подібних реформ в інших країнах, скільки з глибокого та комплексного аналізу власного досвіду намагань творити та реформувати вітчизняну освіту, конкретний навчальний заклад, надто, коли йдеться про досвід, пов'язаний з творенням університету не за типовими, визнаними у державі стандартами, а як унікального навчального закладу, у якому сконцентровані головні смисли стратегії державотворення періоду національного відродження. Історія створення Кам'янець-Подільського Державного Українського університету містить потужний потенціал розвитку: практично були закладені фундаментальні підвалини, актуальність яких непідвладна часу, оскільки вони відображають глибинні смисли вищої університетської освіти.

«...ідея Кам'янець-Подільського університету, сформульована і розвинута взимку – навесні 1918 р., відображала прагнення, з одного боку, патріотичних інтелігентських сил Поділля, з іншого, науковців Київського українського народного університету заснувати в регіоні національну вищу школу як осередок формування кадрів інтелігенції для культурного зростання регіону, України загалом. Вирішальною політичною умовою реалізації романтичного наміру подільської інтелігенції став курс державної влади УНР на формування національної університетської системи освіти» [1].